

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Геоекологічні проблеми природокористування

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол № 1 від 29 серпня 2022 року

Суми 2022

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Геоекологічні проблеми природокористування
Викладач	Буц Юрій Васильович
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry-geografia
E-mail:	butsyura73@gmail.com
Контактний тел.	0506830899
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=9345
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 14:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача.

Анотація до дисципліни

Дисципліна «Геоекологічні проблеми природокористування» розкриває філософські аспекти географічної науки в цілому та геоекологічних проблем природокористування зокрема. У полі зору дисципліни лежать: об'єкт та предмет взаємодії природного та людського елементів та роль формуванні концепцій раціонального природокористування; участь у вирішенні глобальних проблем людства, нових актуальних завдань, пов'язаних із дослідженням взаємодії людини та природи. Предметом вивчення навчальної дисципліни «Геоекологічні проблеми природокористування» є глибоке пізнання геоекологічних проблем та теоретичних парадигм раціонального природокористування.

Мета і завдання дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування у магістрантів знань про основи регіонаознавства як практичний інструмент розв'язання регіональних (територіальних) проблем у світі та в Україні, тенденції розвитку географічного (територіального і міжнародного) поділу праці та світових соціально-економічних процесів, сприяння формуванню у майбутніх фахівців з географії основних понять, категорій, законів і закономірностей територіальної організації суспільства.

Завдання курсу:

- забезпечити засвоєння знань про об'єкт, предмет, сучасну структуру геоекологічних проблем та формуванні підходів до раціонального природокористування;
- навчити самостійно планувати дослідницьку роботу з геоекологічних проблем та раціонального природокористування;
- сформувати вміння працювати з науковою і науково-методичною літературою, самостійно готувати виступи на семінарах;
- навчити аналізувати історію розвитку методів досліджень;
- оволодіння навичками самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності;
- виробити вміння користуватися науковим апаратом монографій і наукових статей;
- встановити поняття «природні ресурси» та різні підходи до їх класифікації;
- проаналізувати різні види природокористування за характером антропогенного впливу на різні природні компоненти.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2022
Освітній ступінь	магістр
Курс навчання	1
Семестр	2

Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	обов'язкова
Кількість кредитів/годин	5/150
Кількість розділів	2
Форма контролю	залік
Лекції	18 год.
Практичні заняття	20 год.
Консультації	2 год.
Самостійна робота	110 год.

Результати навчання за дисципліною

Програмні результати навчання		Очікувані результати навчання	
ПР06.	Застосовувати сучасні моделі та інформаційні технології для проведення досліджень і розробок у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.	РН1	Аналізувати особливості природокористування
ПР08.	Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки.	РН2	Виділяти основні передумови формування геоecологічних проблем природокористування.
ПР09.	Проводити фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, здійснювати їхню геоecологічну і соціально-економічну експертизу та моніторинг.	РН3	Розуміти принципи раціонального природокористування
ПР11.	Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоecологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму.	РН4	Ознайомитися з практикою реалізації управлінських рішень щодо вирішення геоecологічних проблем природокористування
ПР16.	Формулювати наукові гіпотези, визначати актуальні аспекти у фундаментальних і прикладних напрямках географічних досліджень, розробляти та управляти проектами у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.	РН5	Застосовувати в практику проекти геоecологічних проблем природокористування

Тематичний план вивчення дисципліни

Тема 1.1 Предмет і завдання природокористування.

1. Поняття природокористування і його складові частини.
2. Предмет, завдання дисципліни.
3. Завдання природокористування.
4. Види природокористування.
5. Принципи і закони природокористування.

Тема 1.2. Класифікація природних ресурсів.

1. Природні ресурси та природні умови.
2. Класифікація ПР за характером вичерпності.
3. Класифікація ПР за здатністю до відновлення.
4. Функціональна класифікація природних ресурсів.
5. Регіональний кадастр природних ресурсів.
6. Оцінювання природних ресурсів.

Тема 1.3. Основні джерела, шляхи, масштаби забруднення природних ресурсів.

1. Види і масштаби забруднення навколишнього середовища.
2. Короткі характеристики найбільш поширених і небезпечних забруднювачів природних ресурсів.
3. Методи визначення якості та обсягів забруднень.
4. Відходи, класифікація, їх розміщення та утилізація.
5. Класифікація відходів.
6. Методи знешкодження відходів.

Розділ 2. Геоекологічні проблеми природокористування та їх вирішення

Тема 2.1. Основи геоекологічних проблем.

1. Види використання надр.
2. Види права користування надрами.
3. Вплив господарської діяльності на надра.
4. Основи охорони та раціонального використання надр.
5. Основи раціонального землекористування.
6. Земельні ресурси та їх види.
7. Стан господарського використання земельних ресурсів.
8. Деградація ґрунтів та її види.
9. Забруднення ґрунтів.
10. Наслідки використання земель.
11. Техногенне забруднення ґрунтів на сучасному етапі.
12. Напрямки оптимізації стану земельних ресурсів.
13. Охорона та раціональне використання земельних угідь.

Тема 2.2. Геоекологічні проблеми водних ресурсів та атмосферного повітря.

1. Структура та екологічні функції гідросфери.
2. Вплив господарської діяльності людини на гідросферу.
3. Типи забруднення поверхневих і підземних вод.
4. Характеристика показників якості води.
5. Поняття про гранично-допустимі концентрації речовин.
6. Вимоги щодо якості води різних категорій водокористування.
7. Антропогенний вплив на підземні води.
8. Світові проблеми прісної води.
9. Забруднення природних вод України.
10. Основні заходи щодо охорони і раціонального використання вод.
11. Принципи раціонального використання водних ресурсів.
12. Раціональне використання атмосферного повітря.
13. Роль атмосферного повітря на планеті.
14. Забруднення атмосфери.
15. Основні джерела антропогенного забруднення атмосфери.
16. Глобальне потепління (парниковий ефект).
17. Кислі атмосферні опади (кислотні дощі).
18. Самоочищення атмосфери, напрямки її захисту.
19. Вплив забрудненого повітря на прояв глобальних проблем людства.

20. Проблема зміни клімату, руйнування озонового шару, випадання кислотних опадів, формування смогів.
21. Охорона та раціональне використання атмосферного повітря.
22. Моніторинг атмосферного повітря.

Тема 2.3. Геоекологічні проблеми рослинного та тваринного світу.

1. Поняття про лісові ресурси, лісові ресурси планети та їх використання.
2. Лісові ресурси і рослинний світ України.
3. Лісокористування та лісовідновлення.
4. Напрямки використання ресурсів лісу.
5. Заходи з раціоналізації лісокористування.
6. Охорона та раціональне використання рослинного світу.
7. Раціональне використання біологічних ресурсів.
8. Тваринний світ, роль тварин ресурсів у господарській діяльності людини.
9. Вплив забруднень на тваринний світ.
10. Закон України про охорону та відтворення тваринних ресурсів. Порядок здійснення мисливства.
11. Охорона та раціональне використання тваринного світу.
12. Рослинний світ, роль рослинних ресурсів у господарській діяльності людини.
13. Вплив забруднень на рослинний світ.
14. Охорона та раціональне використання рослинного світу.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до практичних занять; робота з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття. Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висувуються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На практичних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друковані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р. Очікується, що роботи здобувачів освіти будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність у письмових роботах посилань на

використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших магістрантів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену іншими особами. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Засобами та формами оцінювання є усне та письмове опитування, тестування, оцінки за виконання практичних завдань, оцінки за контрольні роботи. Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру на практичних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення здобувача освіти в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне коригування самостійної роботи магістранта. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи і доводить їх до відома магістрантів на початку вивчення навчальної дисципліни. Формативне оцінювання включає опитування здобувачів освіти та усні коментарі викладача, настанови викладача в процесі виконання практичних робіт, обговорення та взаємооцінювання магістрантами виконаних практичних завдань. Формами сумативного оцінювання є: оцінювання виконання практичних робіт, поточних тестових контролів, контрольних робіт після вивчення кожного розділу. В умовах дистанційного навчання оцінювання, навчальних досягнень здобувачів освіти здійснюється на платформі Moodle. До підсумкової контрольної роботи допускаються всі магістранти, незалежно від результатів поточного контролю. Результати контрольного заходу магістранта, який не з'явився на нього, оцінюються як «незадовільно» незалежно від причини.

Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при її визначенні. Бали, набрані здобувачем освіти за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних магістрантом з інших видів навчальної роботи з дисципліни. Результати сумативного оцінювання фіксуються в електронному журналі.

Вид підсумкового контролю – іспит, який полягає в оцінці засвоєння магістрантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Загальна оцінка обраховується після екзамену, як сума балів за всіма видами оцінювання. Структура семестрового контролю відображається у робочій програмі (силабусі) та доводиться до відома здобувачів освіти на першому занятті.

Для магістрантів заочної форми навчання підсумковий контроль проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії. Для складання підсумкового контролю здобувачами заочної форми навчання розробляються тести або контрольні роботи з відкритими питаннями. До підсумкової оцінки включається виконання завдань самостійної здобувачем освіти, яку він отримав під час попередньої сесії. Форма проведення підсумкового контролю: письмова або усна.

В умовах дистанційного навчання оцінювання практичних робіт, завдань поточного та підсумкового контролю здійснюється на платформі Moodle.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал із дисципліни; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною

	літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка», ухвалене рішенням вченої ради університету (протокол № 4 від 28.11.2022 р.), можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль										Разом	Іспит	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2									
T1.1	T1.2	T1.3	T2.1	T2.2	T2.3							
8	8	8	8	8	10					50	25	100
Контроль самостійної роботи												
2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	25		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
------------------------	-------------	-------------------------------

навчальної діяльності		
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні:

1. Балаєв А.Д, Пінчук М.О. Стан ґрунтів та заходи з відтворення їх родючості [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nenc.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/10Стан-ґрунтів_2020.pdf
2. Войтків Петро, Іванов Євген Збалансоване природокористування : навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 182 с. <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/VOYTKIV-IVANOV-Zbalansovane-prirodokorystuvannia-book-2021.pdf>
3. Дзядикевич Ю. В. Заходи щодо раціонального використання природних ресурсів // Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 1. – С. 83-91. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2203/1/14.pdf>
4. Сталій розвиток: захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування / Под. ред. М. С. Мальованого. Львів ТЗОВ "ЗУКЦ" 2020. 674 с. <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/attachments/2020/dec/22708/congressmonograph2020.pdf>
5. Kraynyuk, O., Buts Y. Ponomarenko, R., Lotsman, P., Asotskyi, V., & Darmofal, E. Geocological analysis of impacts of the use of plastic waste in road construction on the geological environment. Journal of Geology, Geography and Geocology, 2022, 31(3), P. 493-503. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112245>

Додаткові:

1. Довкілля України 2019. Статистичний збірник [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/Dovk_19.pdf
2. Корнус А. О. Охорона природи. Основи раціонального природокористування : практикум / А. О. Корнус, О. Г. Корнус ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 40 с. <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9430>
3. Коренюк П. І., Федулова С. О. К 66 Економіка природокористування. [Навчальний посібник]. – Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. – 274 с. https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Ekonomika-prirodokorystuvannya_Fedulova-S.O..pdf
4. Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері : навчальний посібник / за ред. проф. С. П. Сонька та Н. В. Максименко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015 – 572 с. <https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-01-11/Maksimenko.pdf>

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.eco.sumy.ua> / Сайт Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області

2. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12> / Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
3. Картограми якісного стану ґрунтів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iogu.gov.ua/pasportizaciya/karty-po-vmistupozhyvnyh-rechovyn-rn-humus-fosfor-kalij/>